

RETORICA REVISITED

Enkele aspecten van de argumentatieleer praktisch bekeken

In dit artikel willen we even verder inspelen op het vorige artikel. We willen uit diverse publikaties enkel ideetjes lichten die aanzetten kunnen zijn om met argumentatie in de klas te werken.

De tekst valt uiteen in twee delen : een eerste waarin een aantal formele aspecten van argumenteren verder uitgediept worden; en een tweede waarin meer inhoudelijke suggesties voor de klaspraktijk worden gegeven.

1. Formele aspecten van de argumentatie

In dit onderdeel maken we uitgebreid gebruik van publikaties van Steehouder e.a. (1984), Braet (1977) en van Eemeren (1984) (1). Bij deze auteurs troffen we interessante formele analyses van argumentaties aan die vooral als bedoeling hebben een achtergrond te bieden waartegen delessuggesties kunnen worden geplaatst. Via dergelijke analyses is het bijvoorbeeld mogelijk de leerlingen houvasten te geven om bepaalde teksten of gesprekken te ontrafelen en te bespreken op het vlak van argumentatie.

1.1. ARGUMENTATIETYPES (2)

Eerst en vooral onderscheiden we twee basistypes :

Inductie

Inductie is een argumentatietype waarbij uit een aantal afzonderlijke gevallen of waarnemingen een algemene uitspraak wordt afgeleid. In het dagelijkse leven maken we veel gebruik van zulke inducties, ook al is een redenering die op inductie steunt strikt logisch niet verantwoord.

Voorbeeld : een leerling heeft genoteerd dat een leerkracht al een tijdje tien minuten te laat in het klaslokaal verschijnt. Daarom heeft hij een taak slechts oppervlakkig voorbereid in de hoop dat hij die verder kan afwerken tijdens die tien minuten.

Deductie

Bij argumentaties door middel van deductie probeert men een uitspraak aanvaardbaar te maken door te laten zien dat het gaat om een speciaal geval van een algemene regel of wetmatigheid - het omgekeerde van inductie dus.

Voorbeeld : leerlingen die vaak afwezig zijn, zij dat meestal ongewettigd en dus schoolmoe. Nu Christine X. al vijf dagen

afwezig is, zal ze ook wel schoolmoe zijn.

Naast deze twee basistypes kunnen we in de opbouw van een argument een onderscheid maken tussen de volgende uitwerkingen :

Vergelijking

Vergelijking met een andere situatie of een ander verschijnsel is een veel gebruikte manier om een uitspraak te ondersteunen. Men laat zien dat de twee verschijnselen een aantal eigenschappen gemeen hebben, en concludeert daaruit dat ze ook de eigenschap waarover de conclusie gaat, gemeen zullen hebben. Evenals inductie is vergelijking niet strikt logisch verantwoord.

Voorbeeld : Wij, Vlamingen, worden in het buitenland verondersteld de taal van het land te spreken. Waarom spreken de buitenlanders hier dan geen Nederlands ?

Causaliteit

Veel argumentaties berusten erop dat tussen twee verschijnselen een causaal verband wordt gelegd : het ene verschijnsel wordt gezien als een oorzaak, en het andere als gevolg. Er zijn verschillende redeneertypes waarin causaliteit wordt gebruikt.

- Voorspelling van een gevolg.

Voorbeeld : Ik heb weer enkele zware onvoldoendes op mijn rapport. Het zal wel weer gaan zwaaien thuis.

- Reconstructie van een oorzaak.

Voorbeeld : Zowel Jan als Bob zijn weer afwezig. Ze zullen dus wel in het café zitten.

- Aanbeveling van een middel.

Voorbeeld : om de werkloosheid te bestrijden moeten de gastarbeiders het land uit.

Het dilemma

Er zijn maar twee mogelijkheden : A of B. Dit is het prototype van een dilemma. Als A niet van toepassing is, blijft alleen B nog maar over. Het is een redeneervorm die in betogende teksten dikwijls gebruikt wordt, en lang niet altijd correct.

Voorbeeld : De krant 'De Ochtendstond' moet kiezen : ofwel spreken ze naar de mond van hun sponsors; ofwel dragen ze de gevolgen van hun kritische stijl en gaan bankroet.

Het beroep op een autoriteit

Men kan een bewering ondersteunen door een beroep te doen op iemand die op het terrein waar het over gaat gezaghebbend is, en die heeft laten merken het met de bewering eens te zijn. Dit is een heel gebruikelijke manier om beweringen aanvaardbaar te maken. Immers vertrouwen in anderen is een van de belangrijkste gronden waarop we onze kennis en oordelen in de praktijk baseren.

Voorbeeld : Deze taalopvatting is niet normaal-functioneel en dus waardeloos. De leraar heeft het zo verteld, dus is het zo.

Men kan ook de zaak omkeren en een aanval op de autoriteit

maken.

Het beroep op fundamentele waarden

Vaak probeert iemand het vertrouwen van zijn toehoorders in een bewering te versterken door een beroep te doen op fundamentele menselijke normen en waarden. Voorbeelden daarvan zijn eerbied voor het individu, zelfrespect, menselijke waardigheid, veiligheid voor persoon en bezit, enz. *Voorbeeld* : Literatuuronderwijs is heel belangrijk voor de algemene vorming van de mens. Zonder literatuur wordt de mens een T.V.-robot.

Geladen taalgebruik

Geladen taalgebruik dient om een stelling kracht bij te zetten of juist te bestrijden. Meestal probeert men hiermee op bepaalde sentimenten te spelen. Geladen taalgebruik bevestigt in de eerste plaats de mening van de toehoorders of lezers die het er toch al mee eens waren; zelden echter overtuigt het mensen om hun mening te herzien. *Voorbeeld* : De tegenstanders van kernenergie zijn een stel halfzachte geitewollen sokkendragers die zo terug naar de oertijd willen. Binnenkort zitten we weer manuscripten bij kaarslicht te lezen.

1.2. VERBORGEN NORMEN EN WAARDEN

De kennis van de bovenvermelde argumententypes kan helpen om bepaalde stellingen te ondermijnen of te ontrafelen. Naast de relevantie van de inhoud en de aanvaardbaarheid van het argument zijn er echter vaak verborgen waarden en normen die de schrijver of spreker hanteert.

Voorbeeld : Bij hun ontdekkingsstochten in het Zuidamerikaanse binnenland kregen de Spanjaarden te kampen met hevige tegenstand van weerspannige Indianen (4).

In Zuidamerikaanse teksten zou men eerder de volgende tekst mogen verwachten :

Voorbeeld : Bij hun strooptochten in Zuid-Amerika stuitten de Spanjaarden op hevige tegenstand van Indianen die hun grondgebied verdedigden.

Het is duidelijk dat dergelijke verborgen normen en waarden, die als evident worden beschouwd, het beeld van het centrale thema kleuren en (ver)tekenen.

1.3. HET BEOORDELEN VAN MENINGEN EN ARGUMENTATIES (5)

Iemand die ernaar streeft dat zijn lezers/toehoorders zijn meningen zullen aanvaarden, vraagt zich steeds af : eist mijn publiek dat ik deze mening beargumenteer. Door alle meningen te beargumenteren zou hij zich belachelijk maken. Argumenten zijn alleen nodig als de meningen niet dadelijk aanvaardbaar zijn.

Nochtans worden te weinig meningen beargumenteerd. Als kritisch lezer of luisteraar ga je als volgt te werk :

Je begint met de mening(en) op te sporen. Vervolgens vraag je je af of deze zonder meer aanvaardbaar zijn. Gaat het om een mening die je betwistbaar lijkt, dan zoek je de argumenten op. Sommige meningen doen een beroep op de autoriteit van de persoon die ze verkondigt (cf. 1.1.). Zie je geen reden om de mening op basis van autoriteit over te nemen dan neem je deze niet over. Bij de controle kan ook gebleken zijn dat de schrijver probeert zijn mening aanvaardbaar te maken door er redenen voor te geven. In dit geval dient de kritische lezer/toehoorder de houdbaarheid van de argumentatie te toetsen.

Vertrekkend van een simpele argumentatie in twee varianten :
a. Zijn favoriete club zal wel Lierse zijn, want hij woont in Lier.
b. Hij woont in Lier, dus zal zijn favoriete club wel Lierse zijn.
 Zowel in variant a als b is 'Zijn favoriete club zal wel Lierse zijn' de mening en 'Hij woont in Lier' de ondersteunende reden. We onderscheiden hier een 'want' en een 'dus' variant. Bij de 'want'-variant is de mening als een stelling voorop geplaatst, waarna de reden als argument volgt. Bij de 'dus'-variant is de mening als conclusie achteraan gezet, met daarvoor de reden als uitgangspunt. Logisch beschouwd maakt dit geen verschil. Dit geeft het volgende model :

stelling -----want-----argument(en)

Nochtans is het niet zo vanzelfsprekend dat wonen in Lier iemand tot een fan van Lierse maakt. Daarvoor zijn een aantal aangenomen afleidingsregels nodig.

stelling -----want-----argument(en) <div style="text-align: center;"> aangenomen afleidingsregel(s) </div>
--

Met dit model kan je de meeste argumentaties ontleden. Bij elke argumentatie kun je nu de volgende kritische vragen stellen :

- 1) is het argument op zichzelf aanvaardbaar ?
- 2) leidt het argument wel tot de stelling, met andere woorden is de aangenomen afleidingsregel houdbaar ?
- 3) ook al kloppen voorgaande antwoorden; is de argumentatie wel bestand tegen mogelijke tegenwerpingen, m.a.w. gaat de afleidingsregel in dit geval wel op ?
- 4) Is de stelling, gezien het antwoord op de vorige vragen, voorzichtig genoeg geformuleerd ?
- 5) Spreekt de schrijver zich, in of buiten de tekst, niet tegen ?

De vragen toegepast op het voorbeeld :

- 1) Een argument kan op zichzelf een feit of een mening

weergeven. Het argument is aanvaardbaar als het een vaststaand feit weergeeft of een aanvaardbare mening. In dit geval levert deze vraag tot dusver instemming op omdat het hier om een feitelijke uitspraak gaat (hij woont in Lier).

- 2) De afleidingsregel die hier gehanteerd wordt, steunt op het psychologische feit dat iemand die in Lier woont wel een voorkeur zal hebben voor Lierse (chauvinisme).
- 3) De argumentatie kan in haar algemeenheid aanvaard worden. De vraag is nu of er in dit speciale geval, geen uitzondering op de regel gemaakt moet worden. Stel dat men over meerdere informatie beschikt zoals : de persoon in kwestie is bestuurslid van Berchem Sport of hij woont pas in Lier. In dit geval gaat de afleidingsregel niet langer op.
- 4) Het woordje 'wel' in de argumentatie schept een zekere voorzichtigheid of waarschijnlijkheid. Zonder de aanwezigheid van 'wel' zou de stelling te extreem gesteld zijn.
- 5) De laatste vraag die beantwoord moet worden is of er geen tegenspraak in schuilt. Aangezien het in het voorbeeld om een geïsoleerde argumentatie gaat (er is geen verder aanknopingspunt) kan 5) niet toegepast worden. De beoordeling van de argumentatie is daarmee af.

Het voorlopig eindmodel van Braet :

stelling	-----want	-----argument(en)
4) niet te stellig ?		1) aanvaardbaar geformuleerd
	aangenomen afleidingsregel(s)	
	2) in het algemeen aanvaardbaar ?	
	3) gaat ook in dit geval op ? of zwaarder wegende tegenwerpin- gen ?	
	5) tegenspraak	

1.4. SCHEMA VAN DROGREDENERINGEN (6)

1 de meelopersredenering	Je gaat uit van de onware vooronderstelling: wat anderen denken/doen, moet ik ook denken/doen.	1. Waarom zou ik geen afval op straat gooien? Anderen doen het toch ook?
1 de redenering met de valse vergelijking	Je gaat uit van de onware vooronderstelling: iets wat bij de één (niet) kan, kan bij de ander ook (niet).	2. Het is niet goed dat een volk zijn eigen regering kiest. Je laat een kind toch ook niet zijn eigen opvoeders kiezen!
3 de redenering op grond van geloof in gezag	Je neemt kritiekloos de mening van een ander over op grond van de onware vooronderstelling: iemand tegen wie je opziet, weet het beter.	3. Als je geluidboxen koopt, moet je type XRT 1042 BK van Technion nemen. Mijn neef, die in Delft elektrotechniek studeert, zegt dat die technisch perfect zijn.
4 de redenering met het valse dilemma	Je doet het voorkomen alsof je publiek moet kiezen tussen twee (tegengestelde) uitersten. Je verwaarloost daarbij (opzettelijk) de tussenliggende mogelijkheden.	4. Het is duidelijk dat we ons moeten neerleggen bij het gebruik van kernenergie: of vooruitgang en welvaart met kernenergie, of stilstand en armoede zonder kernenergie.
5 de redenering met een niet-bewezen verband tussen oorzaak en gevolg	Je doet het voorkomen alsof iets een gevolg is van iets anders zonder dat je dat kunt aantonen (met argumenten of bewijzen).	5. (Advertentie:) Vroeger zat ik op feestjes altijd aan de kant. Tot ik m'n tanden ging poetsen met Chlorodont! Vanaf dat moment is het op ieder feestje raak: ze vechten om me! Ja hoor, Chlorodont... voor een feestelijk leven!
6 de redenering met de onterechte persoonlijke aanval.	In plaats van met redelijke argumenten te komen maak je iemand «zwart», van wie je weet of verwacht dat die het niet met je eens is (zodat hij/zij niet deskundig of betrouwbaar lijkt.)	6. (Leerling A tegen docent:) Ik wil niet dat leerling B mijn opstel beoordeelt. Dat kan hij niet, want hij heeft een onvoldoende voor het vak Nederlands. (De waarheid is dat A ruzie heeft met B en op grond daarvan verwacht dat het oordeel over het opstel negatief zal zijn.)
7 de redenering met de foutieve generalisering.	Je geeft te weinig stellingen/argumenten bij een inductieve redenering, zodat je conclusie onwaar is.	7. Het vlees in restaurant X is goed. De groente in restaurant X is goed. De wijn in restaurant X is goed. Alles wat je in restaurant X krijgt, is goed.
8 de cirkelredenering	Je praat in een kringetje rond: je gebruikt als argument (een deel van) de stelling of je herhaalt (een deel van) een ander argument. Daarmee toon je niets aan en krijg je een onlogische redenering.	8a. Pubers zijn over het algemeen lastig. Dat is geen wonder, want daar zijn ze pubers voor. (argument bevat een deel van de stelling) 8b. Jij hebt niets met die racefiets te maken; die fiets is namelijk van mij, want ik ben de rechtmatige eigenaar. (het tweede argument is een herhaling van het eerste argument).

2. Inhoudelijke lessuggesties

2.1. OEFENING OP HET BEOORDELEN VAN MENINGEN EN ARGUMENTEN (7)

Toepassing op een vijftal losse redeneringen :

- 1) Dit rijbewijs is ongeldig : het is niet van een handtekening voorzien.
- 2) Ik zag dat hij een trouwring draagt : ik neem daarom aan dat hij getrouwd is.
- 3) Hij zakt als een baksteen. Heb je hem wel eens zien werken ?
- 4) Met die leuke teksten en swingende muziek wordt die plaat een verkoopsucces.
- 5) Dat merk, afgekraakt in de Consumentengids, zal wel uit de markt genomen worden.

Opdrachten :

- wijs in alle voorbeelden de concluderende en ondersteunende elementen aan.
- formuleer steeds de meest voor de hand liggende aangenomen afleidingsregel in de vorm : Als, dan
- beoordeel of je deze afleidingsregels in het algemeen aanvaardbaar vindt.
- ga na of er tegenwerpingen of uitzonderingen te bedenken zijn, waardoor de regel niet meer opgaat.

2.2. ARGUMENTEN OPBOUWEN : MENS ERGER JE NIET (8)

Het doel van deze oefening is leerlingen te doen inzien dat standpunten die ze zelf innemen niet zo voor de hand liggen.

De klas discussieert eerst over het begrip 'ergernis'. Waaraan ergert iemand zich ? Men kan vertrekken van een voorbeeld. Bv. "Ik haat mensen die hun haar verven". De leerkracht geeft daarvoor een aantal redenen : het is bedrog en niemand trapt er toch in. De leerlingen proberen zoveel mogelijk zijn argumenten te weerleggen i.p.v. zijn mening zonder meer te verwerpen.

De oefening zelf gebeurt per twee. Iedere leerling maakt een lijstje van een drietal zaken waaraan hij zich ergert. Hierbij let men erop dat geen persoonlijke zaken aan bod komen (bv. Ik hou niet van Reagan) maar eerder algemeen maatschappelijke. De lijstjes worden uitgewisseld en ieder kiest een bepaalde uitspraak. Daarna schrijft iedere leerling een korte tekst over deze uitspraak waarin hij probeert zijn partner van een andere mening te overtuigen. Weer wordt op de argumenten ingespeeld, niet op de stelling. Daarna worden de stellingen en argumenten voorgelezen en bespreekt de klas in hoeverre de teksten inderdaad de stellingen weerleggen.

2.3. ARGUMENTEN OPBOUWEN IN DE KLACHTENBRIEF (9)

Deze oefening beoogt twee doelen : het schrijven van een klachtenbrief en het beantwoorden ervan.

Het lesproces vertrekt van een klasgesprek over slechte of inefficiënte produkten en mogelijke methodes om daarop te reageren, zoals bv. een klachtenbrief naar de betrokken firma sturen. De leerkracht kan een aantal voorbeelden geven van goede en slechte klachtenbrieven. Daarna bespreekt de klas hoe het best gereageerd kan worden op zo'n brief. De leerlingen schrijven dan een klachtenbrief m.b.t. een bepaald produkt. Centraal staat daarbij dat ze vragen om een of andere reactie : terugbetaling, verwisseling, verontschuldiging enz. De brieven worden in de klas uitgedeeld en beantwoord.

2.4. ARGUMENTEN OPBOUWEN : DE WEERLEGGING (10)

Het doel van deze oefening is, mogelijke oorzaken voor een gebeurtenis te weerleggen.

De leerkracht kan beginnen met een eenvoudig zinnetje op het bord te schrijven. Bv. "Zij kon de brief niet lezen". De leerlingen sommen dan zoveel mogelijk redenen op die verklaren waarom dit probleem zich voordoet. Daarna worden de leerlingen verzocht argumenten te zoeken om de voornoemde redenen te ontkrachten. Niet ter zake doende opmerkingen zoals 'omdat ik het zeg' en 'ik weet dat het zo was' dienen te worden vermeden.

Er wordt in groepjes van drie gewerkt. Een persoon is scheidsrechter en procedurebewaarder. Een ander schrijft een korte situatie op en geeft die aan de derde leerling. Die schrijft een mogelijke reden voor die situatie op en geeft het blad terug aan de schrijver. Die weerlegt het argument van de derde en geeft het blad terug enz. Het lijkt interessant om herhalingen van dezelfde argumenten en weerleggingen te voorkomen een tijdslimiet in te stellen.

2.5. ARGUMENTEN OPBOUWEN : EEN STRATEGIE KIEZEN (11)

Vertrekkend van een voorbeeld, introduceert de leerkracht mogelijke strategieën om argumenten op te bouwen. Hierbij kan gebruik gemaakt worden van de argumententypen die in 1.1. aan bod komen.

Voorbeeld : Uitgangspunt is het standpunt "vrouwen worden onderdrukt".

Mogelijke strategieën zijn (zie ook 1.1) :

- geladen taalgebruik en op de sentimentele toer gaan :
"Bedenk eens wat een leven een vrouw leidt. Vanaf het moment dat ze geboren wordt, wordt ze geleerd zichzelf

- te beschouwen als een zwak, dom en inferieur wezentje ..."
- vergelijkingen : "Vrouwen bevinden zich op dit moment in dezelfde positie als zwarte slaven voor de Amerikaanse burgeroorlog."
- gebruikmaken van autoriteiten : "Dr. Morton Tingbot heeft onderzocht wat meer vrijheid voor vrouwen betekent. Zo blijkt uit zijn studie dat de toename van vrijheid samen gaat met een toename van echtscheidingen ! De echtgenoten van bevrijde vrouwen hebben ook veel minder zelfvertrouwen."
- inductie : "Maatschappijen waarin de vrouw gelijke rechten krijgen hebben bewezen erg stabiel te zijn."
- oorzaak en gevolg : "Als vrouwen gelijke rechten krijgen, zullen ze het huis verlaten om te gaan werken. De werkloosheid zal daardoor enorm toenemen en gezinnen uit elkaar vallen."
- fundamentele waarden : "Vrouwen zijn mensen. Alle mensen hebben gelijke rechten".

De klas wordt verdeeld in groepjes. Elk groepje kiest een bepaalde strategie. De leerkracht poneert een stelling. Elk groepje zoekt nu naar het beste argument volgens hun strategie. Daarna wordt klassikaal gestemd wat het beste argument voor of tegen was.

2.6. SMOEZEN (12)

Vertrekkend vanuit een hersenhoos over de meest onwaarschijnlijke smoezen als antwoord op vragen als 'Waar was je gisteren tijdens de les Nederlands?', 'Waarom heb je je huistaak niet gemaakt', 'Waar komt die rook vanuit het toilet vandaan?' enz. worden stellingen en argumenten geïntroduceerd.

Daarna wordt gewerkt met een aantal voorbeelden uit het smoezenboek van Nico Scheepmaker. De leerlingen onderzoeken de smoezen en ontleden ze volgens de argumententypes en de lijst van drogredeneringen.

Enkele voorbeelden van Scheepmakers smoezen :

"Waarom ben je te laat ?"

"De klok stond gelijk" (Variatie op de klok was achter.)

"???"

"Anders staat de klok vijf minuten voor. Mijn moeder had hem gelijk gezet, zonder dat ik het wist. Daarom ben ik vijf minuten te laat."
(Henk Stoeper)

*Wij hadden een Engelse leraar op school die te laat komen alleen door de vingers wilde zien als je met een goede originele smoes kwam. Dat hield hij ook bij, als je in herhaling viel zocht hij dat op in een boekje en stuurde je alsnog naar de directeur ! Nu zat er een niet al te snuggere jongen bij ons in de klas, met een dubbele adellijke naam, die heel braaf was en nooit te laat kwam, behalve één keer. Wij waren ontzettend benieuwd wat voor smoes hij zou gebruiken, en ik moet zeggen : hij verraste ons een beetje : niemand had die smoes ooit gebruikt ! "Ik ben te laat van huis gegaan," zei hij.
(Rijk de Gooyer)*

Leraar Nederlands : Waarom heb ik jou al dagenlang niet gezien ?

Leerling : Ik was een beetje te laat, toen heb ik even naar binnen gekeken, en ik zag u toen zo enthousiast bezig dat ik dacht dat ik maar beter niet kon storen.

Oud-leerlinge : Een ijzersterke smoes van me, die wel degelijk geloofd werd, was deze : "Ik heb mijn huiswerk niet kunnen maken, meneer, omdat ik gisteren in het ziekenhuis was om foto's te laten maken, en toen viel het water weg, echt waar, en zonder water konden die foto's niet ontwikkeld worden, dus toen heb ik uren moeten wachten tot er weer water was en ze toch nog ontwikkeld konden worden. Gelukkig alles in orde, maar ik was zo doodmoe toen ik thuiskwam dat ik niet meer aan mijn huiswerk ben toegekomen....!"

"Sorry hoor, een kwartiertje te laat, zie ik maar ik zat in de file."

"Dat zaten we vanmorgen allemaal, meneer Voorting, dat zitten we iedere dag !"

Ja maar, dit was een bijzondere file. Het werd opeens aardedonker, en toen begon het toch te hoven. Je zag bijna niks meer, iedereen ging stapvoets rijden, sommigen gingen zelfs in de berm stilstaan !"

"En hoe komt het dan dat wij daar niets van gemerkt hebben, meneer Voorting ?"

"En het gekke was, dat het een kilometer verderop weer kurkdroog was op de weg. Dat hoor je wel eens vaker, kort maar hevig dus, maar intussen was het verkeer wel helemaal in de war !"

Een leraar noteerde de volgende smoezen na het niet maken van huiswerk of het niet leren van repetities :

- Ik kon mijn repetitie gisteren niet leren, want mijn appeltaart mislukte.
- Ik kan dat blokfluitstuk niet spelen, want mijn zusje heeft mayonaise in de gaatjes gestopt.

(Naar : N. Scheepmaker - "Smoezenboek")

2.7. HAPKLARE RECLAMEBOODSCHAPPEN EN ONTLEDING

Reclame is natuurlijk een dankbaar gegeven om op in te spelen als men met argumentatie bezig is. Het is wel belangrijk om dan ook even tijd te besteden aan de visuele kant van de reclamezaak.

De SLO gaf enkele gebruiksklare brochures uit over consumentenonderwijs (13). Voor het vak Nederlands is daar onder andere 'De achterkant van de reclametaal' bij. In de brochure komen volgende thema's aan bod : Stimorol (kauwgom), Tjolk (frisdranken), Jeugdpuistjes, ABN Juniorrekening (bank), Drum/anti-rookcampagne, Rolex horloge. Gebaseerd op reclamefoto's en teksten volgen dan een aantal tekstvragen en vervolgoopdrachten. Alhoewel hier de begrippen stelling en argumentatie niet voorkomen, lijken ze ons vooral voor de lagere jaren (derde en vierde jaar) erg bruikbaar om van te vertrekken.

"

Toch een voorbeeldje :

Bij de Tjolk-reclame :

- Onderaan de advertentie staat 'Tjolk is lekker overal en altijd'. Men beweert hier dus drie zaken. Welke zijn dat ?
- Geeft men hier ook een garantie voor ?
- Kan de fabrikant dat eigenlijk wel waarmaken ?
- Probeer de vraag 'Jokt Tjolk ?' te beantwoorden.

2.8. OP SMAAK TE BRENGEN RECLAMEBOODSCHAPPEN

Uiteraard kan men zelf reclameteksten gaan verzamelen en gebruiken. De leerlingen kunnen dit thuis of in de klas doen of men kan gebruik maken van gecopieerde teksten indien men vergelijkingen wil maken.

Een aantal mogelijkheden vooraleer over argumentatie te beginnen :

- terugkerende, vage begrippen opzoeken en met hun betekenis in het woordenboek vergelijken. De verklaring in de reclametekst inpassen en kijken of het nog werkt. Voorbeelden : eerlijk levend bier, smaak van een dutje onder een olijfboom, neem een olifant voor 't geheugen...
- de helft van de leerlingen zoekt reclameboodschappen op over populaire dingen zoals auto's, parfums, dranken, vakantie-reizen enz. De andere helft zoekt in groepjes of individueel naar de argumenten waarnaar zij zouden luisteren bij het aanschaffen van die produkten. Men kan ook eigen collages laten maken met de aanvaarde argumenten en een enquête houden over het succes dat die zouden kennen.
- het vergelijken van de argumenten van bepaalde firma's met die van onderzoeken in Testaankoop.

Voorbeeld :

St Raphaël, aperitief uit de Midi... Smaak van een dutje onder een olijfboom, van terrasjes in de schaduw, van kronkelige weggetjes, droog en warm...
St Raphaël, met je kruidige bouquet van wijngaarden... vol zalige zon.
St Raphaël, zachtrood of goudgeel. Fruitig en rond als de druiven waaruit je werd geperst.

St Raphaël. Het aperitief van Frankrijk.

s'Raphaël

Vragen bij de reclame

1. Wat is de geschreven stelling van deze reclame ?
2. Is er een geschreven stelling ?
3. Zoniet wat is dan de 'boodschap' van deze reclame.
Is er misschien een visueel aangebrachte stelling ?
4. Herschrijf nu de argumenten in de volgende structuur :
St. Raphaël is waard gedronken te worden want ...
5. Onderzoek nu de waarde van de argumenten met de hulp van de lijst van drogredenen en het controleschema van Braet.

2.9. DISCUSSIESPELEN EN WAARDENBLADEN

Gebruikmaken van het schema van bv. het NASA-spel (13) kan men zelf discussiespellen opstellen met als structuur :
"ik vind dit het belangrijkst/ik vind dit belangrijker dan ... want"

Het gaat hier meestal om lijsten van zaken, houdingen, beroepen enz. die in een bepaalde rangorde dienen te worden geplaatst. Dit gebeurt eerst individueel, daarna in groep. In de groepsdiscussie probeert iedereen zijn eigen mening te doen aanvaarden. De groep moet een consensus maken waarbij iedereen zich kan neerleggen.

Gelijkaardig is het gebruik van het zgn. "waardenblad". (14). Deze techniek maakt gebruik van een aantal teksten foto's en tekeningen die elk een bepaald standpunt over één onderwerp belichten. De leerlingen kiezen de voor hen treffendste uit en beargumenteren hun keuze.

2.10. WERKEN MET VOORVALLETJES (15)

Men vertrekt van een kort verhaaltje waarin een bepaalde situatie aanleiding geeft tot het innemen van tegengestelde standpunten.

Voorbeelden :

- 1) *Een meisje ging ijsjes kopen voor haar zusje en haarzelf. Onderweg liet ze echter een van de ijsjes vallen. Thuisgekomen had ze het andere al grotendeels opgelikt en gaf als uitleg : "jammer, jouw ijsje is daarnet gevallen.*

Was dit een leugen ?

Indien het geen leugen was, wat deed het meisje dan ?

Kan je je nog zo'n situaties voorstellen.

- 2) *Meisje : Moeder mag ik een ijsje hebben ?*

Moeder : Neen, nooit zo net voor het avondeten.

Meisje : Vader, mag ik een ijsje hebben ?

Vader : Heb je het aan je moeder gevraagd ?

Meisje : Ja

Vader : Dan is het in orde.

Heeft het meisje gelogen ?

Was ze van plan te liegen ?

Wat zou je doen als je een van de ouders was en dit te weten kwam ?

Gebruikmakend van de techniek van het doorvragen kunnen hier verschillende stellingen en argumenten uitgehaald worden (cf. 2.4)

2.11 REAGEREN OP RACISTISCHE VOOROORDELEN IN DE KLAS (16)

Een beetje in de marge van het opzet van dit artikel, maar gezien het huidige klimaat beslist het vermelden waard, is de brochure 'Reageren op racistische vooroordelen in de klas'. Praktisch behandelt deze brochure een twintigtal vooroordelen (stellingen) die vaak gehoord worden over gastarbeiders. Daarbij wordt de nodige informatie gegeven om het vooroordeel zoniet te weerleggen, dan toch te relativeren.

De klas kan in groepjes werken en vooroordelen met argumenten weerleggen door de informatieve teksten.

Walter De Hert, Rita Rymenans, Luuk Van Waes (samenstellers)

NOTEN

1. Het boekje van van Eemeren wordt niet echt betrokken in dit deel. Toch willen we er de nadruk op leggen dat zijn boekje erg interessant materiaal biedt o.a. voor de formele analyse van argumentaties (nevenschikkende en onderschikkende argumenten), het interpreteren van een betoog (verzwegen argumentaties), het beoordelen van een betoog ... Vaak echter blijft alles een beetje academisch. Bovendien is het haast onmogelijk om er een deeltje uit te lichten omdat de hele inhoud sterk in elkaar verweven zit.
2. Deze tekst komt grotendeels uit Steehouder. De voorbeelden zijn van eigen hand.
3. Overgenomen uit Steehouder (1984), blz. 124-132
4. Steehouder (1984) blz. 131
5. Overgenomen uit Braet (1977), blz. 96-104
6. Uit : Feteris 1983, blz. 39
7. Braet (1977) blz. 102
8. M. Scardamalia (1981), blz. 18
9. id. blz. 18
10. id. blz. 24
11. id. blz. 26
12. Gebaseerd op de E.H.B.O.-les 68
13. in : Oomkes (1976), blz. 193
14. Cf. o.a. W. De Hert (1984)
15. C. Frank e.a. (1982) blz. 60 e.v.
16. Projectgroep Sociale Agogiek 1986

BIBLIOGRAFIE

- A. Braet, Taaldaden 2. Groningen, Wolters-Noordhoff, 1977.
- W. De Hert, Openheid, Eerlijkheid, Acceptatie en respect - waar hebben we dat nog gehoord ? in : VONK, XIV, nr. 2, 1984.
- F.H. van Eemeren, R. Grootendorst, T. Kruiger, Argumenteren, Groningen, Wolters-Noordhoff, 1984.
- E.H.B.O.-werkgroep, Een stapje in de argumentatieleer - Lesontwerp 68. Deurne, M.I.M. 1986.
- E.S.I. Feteris en N. Lewis, Over en Weer. Bovenbouw vwo, vervolgboek, Amsterdam, Meulenhoff Educatief, 1983.
- C. Frank, M. Rinvulcri, T. Berger, Challenge to Think, Teacher's Edition, Oxford, Oxford University Press, 1982.
- Fr. Oomkes, Handboek voor gesprekstraining, Merpel, Boom, 1976.
- Projectgroep Sociale Agogiek R.U.G. Reageren op gastarbeiders in de klas, geen verwijzingen.
- M. Scardamalia, C. Bereiter, B. Fillion, Writing for Results. A Source-book of Consequential Composing Activities, Toronto, Ont. Ontario Institute for Studies in Education, 1981.
- N. Scheepmaker, Het smoezenboek, Baarn, De Fontein, 1982.
- M. Steehouder e.a., Leren Communiceren. Procedures voor mondelinge en schriftelijke communicatie, Groningen, Wolters-Noordhoff, 1984.
- Stichting voor de Leerplanontwikkeling, De achterkant van de reclame-taal, Enschede, S.L.O., 1985.